

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ТА СУСПІЛЬНІ ЦІННОСТІ СЬОГОДЕННЯ

Берднік Сніжана Сергіївна

здобувачка вищої освіти

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: Козинець Олена Гаврилівна

кандидат історичних наук, доцент

Національного університету «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

Щороку посилюється увага наукової спільноти до дослідження соціально-політичної та філософської думки видатних українців минулого.

Так, цього року, 3 грудня, українське суспільство відзначило 300 років від дня народження українського філософа, просвітителя-гуманіста, поета Григорія Савича Сковороди – одного з найвідоміших і найвидатніших українських філософів XVIII століття.

Погляди цієї видатної особистості на право, демократію, права та свободи людини, гуманізм, справедливий правопорядок вплинули на формування національної політико-правової концепції побудови української держави, розширили тогочасну політико-правову думку світоглядними поняттями.

В основі суспільно-політичної та філософської спадщини Григорія Сковороди – особливий спосіб мислення щодо формування «ідеальної держави», «ідеальної форми правління», створення «благополучного суспільства», розвитку «ідеального громадянина».

Погляди філософа ґрунтуються на так званому принципі трикутника символів, якими є людина як «мікрокосм», світ як «макрокосм» і Біблія як «мезокосм». Третій символ опосередковує смислові структури перших двох «світів», виявляючи їхній передвічний сенс через Слово Боже.

Вихований у філософсько-релігійному дусі Григорій Сковорода все життя аналізував Святе писання і називав його універсальним джерелом загальнолюдського морального буття. Тому й закликав людей до читання та вивчення Біблії. На його думку, Бог – це те, що всередині кожного з нас, а церква є лише інститутом ієрархії. Водночас тогочасна цензура твори філософа трактувала як такі, що суперечать Святому писанню й є образливими для духовенства, яке мало монополне право на тлумачення «Закону божого». І оскільки соціальні цінності того часу формувало саме духовенство, то взірцем істини була релігія, а погляди філософа жодним

чином не можливо було інкорпорувати в таку систему цінностей. Це й було основною причиною того, чому праці філософа не друкували.

Своє ставлення до людини та її прав Григорій Сковорода відобразив у вірші «De Libertate», в якому йдеться про свободу, обстоюються права кожної людини, оспівується воля як найбільше багатство людини, як найвища суспільна цінність [1]. Усе це вказує на демократичну тенденцію у творчості філософа, незважаючи на посилення кріпацтва в Україні. Зважаючи на викладене, можемо дійти висновку, що він був сміливою та мужньою особистістю – у такий складний час зміг закласти підґрунтя для формування української національної думки.

Як зазначено в науковому дослідженні А. І. Ключ, свобода у творах цього філософа є «вагомим екзистенційним та ціннісним модусом», він вважає її «запорукою вільного розвитку людських чеснот і здібностей, основою суспільної гармонії, без якої не може утвердитись справедливість» [2, с. 77].

Григорій Сковорода вважав, що ідеальне людське суспільство має ґрунтуватися на засадах любові, спільної власності («все там спільне»), на республіканській і громадській рівності та можливості реалізувати природне покликання. Водночас, на думку дослідників його творчості, погляди філософа на державний устрій і суспільну власність потрібно сприймати з наведених далі позицій. Суспільна власність у нього – це не державна власність, а рівність прав, згідно з якою і за законом, і в дійсності всі є рівноправними суб'єктами соціально-політичного та правового простору [3, с.175].

Т. Боева [3, с. 175] щодо рівності та рівноправ'я у творах Григорія Сковороди зазначала таке. Умовою їх втілення у життя, на думку філософа, є «сродна, споріднена праця», яка має стати основою суспільного ладу. Зміст такої праці – у самопізнанні, розвитку здібностей, таланту, природних схильностей до певної діяльності, їх вдосконалення в результаті відповідного виховання. Сродність у творчості Г. Сковороди – це і Закон Божий, і природний закон, і закон для людського суспільства. Якщо цей закон виконується, то в суспільстві панують мир і порядок, а для людини настає щастя, оскільки єдине джерело добра – праця.

У свою чергу, О. Донченко [4, с.16], досліджуючи творчість Григорія Сковороди, писав, що ідея про «споріднену працю» надзвичайно важлива для суспільства, бо є основним складником суспільного устрою, а створення необхідних умов для її реалізації – ефективним засобом розв'язання проблеми нерівності.

Що ж до заснованої на універсальній «неспорідненості» формальної рівності, то Григорій Сковорода протиставляє їй внутрішню «нерівну рівність» як можливість реалізації своїх здібностей, право на індивідуальність, на щастя [3, с. 176]. Сутність ідеї «нерівна всім рівність»

філософ представив у вигляді фонтана, що складається з різних за розміром, формою і об'ємом посудин, які наповнюються водою. «Нерівна» передбачає, що наповнення посудини залежить від її об'єму: чим менша за об'ємом посудина, тим менше води там буде. А рівність передбачає, що процес заповнення буде однаковий для всіх посудин. У суспільному житті це означає, що всі люди, з одного боку, рівні перед Богом, а з другого – усі різні, всі отримають рівні шанси і можливості, а головним критерієм вибору людиною морального життєвого шляху є «спорідненість» її з певним типом поведінки.

Таким чином, викладені засади «нерівної рівності» та «спорідненої праці» безпосередньо пов'язані одна з одною і відкривають людині шлях до щастя [5, с. 111]. На думку Т. Боевої, ідея «спорідненої праці» згідно з поглядами Г. Сковороди є моральною підставою права [3, с. 176].

Отож, зважаючи на викладене, можемо дійти таких висновків: вчення і життя Григорія Сковороди перебувало у гармонії; як бажане він бачить суспільство, в основі якого – самовдосконалення та прагнення до мудрості, суспільство, де кожна людина займається тією справою, що робить її щасливою [2, с. 79] (це щодо побудови суспільно-політичного ладу); відоме гасло філософа – «Пізнай себе! Знехтуй земним, дивись на нематеріальне. З видимого пізнавай невидиме» [6] – не втратило актуальності й сьогодні, залишаючись дороговказом і для формування особистості, і для розбудови демократичної держави; твори Григорія Сковороди актуальні для сучасного покоління, яке шанує його передусім як великого Вчителя.

Література:

1. Сковорода Г. De Libertate. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=269> (дата звернення : 06.12.2022)
2. Ключ А.І. Суспільно-політичний ідеал Г.С. Сковороди. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. № 1. С. 75–81. URL : <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/583/603> (дата звернення : 05.12.2022).
3. Боева Т. Українське державотворення та погляди Григорія Сковороди на державний устрій. *Схід*. 2013. № 5. С. 174–177. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2013_5_33 (дата звернення : 05.12.22).
4. Донченко О.І. Система суспільно-політичних поглядів Г. Сковороди. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3/2021. С. 15–18. URL : http://lsej.org.ua/3_2021/4.pdf (дата звернення : 06.12.2022).
5. Осетрова О. Принцип «нерівної рівності» Г.С. Сковороди як філософська основа практичної соціальної роботи. *Український соціологічний журнал*. 2017. Том 17 (1–2). С. 110–113.
6. Сковорода Г. Листи до М. Ковалинського. URL : <http://litopys.org.ua/skovoroda/skov211.htm> (дата звернення : 05.12.2022).